

Тетяна Стечишин

викладач

кафедри банківської справи

Тернопільський національний

економічний університет

МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ ПРИ РОБОТІ ІЗ ФІНАНСОВИМИ ІНСТРУМЕНТАМИ

Банківська діяльність характерна порівняно з іншими видами діяльності високою ризикованістю. Це зумовлено специфікою функцій, що виконує банк. Відтак, із урахуванням різноманітних підходів до визначення сутності ризику і зважаючи на всі переваги та недоліки у наведених трактуваннях, вважаємо за необхідне подати узагальнюючий підхід до розуміння сутності інвестиційного ризику. На нашу думку, під інвестиційним ризиком слід розуміти вартісне вираження ймовірності втрати банком його ринкової вартості, або ж частини коштів чи капіталу, недоодержання доходу, зазнання невиправданих втрат у результаті інвестиційної діяльності з використанням фінансових інструментів. У даному визначенні акцентуємо увагу на негативному впливі ризику в усіх можливих ступенях критичності, тобто врахувавши, крім раніше запропонованих, ще й вплив на ринкову вартість банку і можливості в подальшому визначити рівні критичного впливу з метою управління ризиком та недопущення згаданого впливу.

З урахуванням специфіки банківської сфери методи регулювання й управління банківськими ризиками доцільно реалізовувати за такими напрямками. По-перше, макроекономічне (на рівні держави) управління банківськими ризиками, що реалізують засобами адміністративного й економічного регулювання ризиків і яке передбачає наявність ефективної системи банківського законодавства і нормативних актів НБУ, що містять у собі механізми і процедури подолання кризових явищ (у наш час

спостерігається тенденція посилення державного контролю за ризикованою політикою банків). По-друге, внутрішньобанківська стратегія управління ризиками, яку реалізують у результаті того, що менеджери банку виконують свої функції.

У практичній діяльності банків пропонуємо використовувати різноманітні методи управління ризиками, зокрема, диверсифікація, лімітування, сек'юритизація, страхування та хеджування, з огляду на доцільність їх застосування у практичній діяльності банків України.

Інвестиційні ризики можна зменшити, застосовуючи механізм диверсифікації, який полягає в розподілі ризиків шляхом розширення об'єктів інвестування, асортименту фінансових інструментів тощо. Портфелі фінансових інструментів, побудовані за принципом диверсифікованості ризиків, припускають комбінації зі значною кількістю акцій різних емітентів із різноспрямованою динамікою руху курсової вартості. Диверсифікація зменшує ризик за рахунок того, що можливі невисокі доходи за одними активами компенсуються високими доходами за іншими. Однак при розгляді диверсифікації варто звернути увагу на перелік фінансових інструментів – об'єктів інвестування. Нині в Україні немає безризикових цінних паперів. Із огляду на це для вітчизняних банків є ризик, пов'язаний з особливостями українського фондового ринку і специфікою банку – ризик недостатньої диверсифікованості портфеля. Висновком стосовно використання методу диверсифікації у вітчизняних банках є те, що в сучасній практиці діяльності даний метод мінімізації ризиків можна використовувати лише поряд з іншими методами управління через відсутність повноцінних об'єктів інвестування.

Для управління ризиками банки, здійснюючи операції з цінними паперами, повинні встановлювати як загальні ліміти (на проведення операцій з цінними паперами), так і ліміти, що стосуються безпосередньо різних видів портфелів. Уведення обмежень дасть банкам змогу: 1) здійснювати оперативне і стратегічне управління портфелем цінних паперів для зменшення концентрації вкладень, підтримувати ліквідність і забезпечувати прибуткову діяльність

банку; 2) уникнути збитків, що можуть виникнути через надмірну концентрацію якогось виду ризику; 3) диверсифікувати портфель цінних паперів (за емітентами, термінами продажу чи погашення і т. д.). Говорячи про лімітування, доцільно відзначити, що сучасні банки мало уваги приділяють процесові інвестування загалом, оскільки частка вкладень у цінні папери становить 4–5% у структурі активів. Тому введення лімітів загального інвестування нині вже не відіграє вагомій ролі. У даному випадку можна вести мову лише про встановлення лімітів щодо здійснення інвестицій у фінансові інструменти одного емітента, а метод лімітування загального обсягу інвестиційних операцій варто використовувати у перспективі зі зростом обсягів інвестиційної діяльності банків.

Сек'юритизація також є одним із методів мінімізації банківських ризиків. За допомогою сек'юритизації банк або компанія має шанс перетворити свої низьколіквідні активи на цінні папери (зазвичай облігації або ноти), а потім продати їх на фінансовому ринку; так емітент забезпечує собі приплив капіталу. Нині сек'юритизація є привабливим інструментом мінімізації ризиків із огляду на приріст іпотечного та споживчого кредитування, що спостерігавсь у 2007–2008 рр. Однак цей інструмент слід використовувати з урахуванням основних ризикових аспектів та ретельно вивчити переваги та недоліки таких операцій. Єдиною рекомендацією для банків є нарощення обсягів якісно сформованого інвестиційного портфеля і використання сек'юритизації для збільшення обсягів інвестиційних ресурсів.

Економічна сутність страхування полягає у створенні страхового фонду, відрахування в який для окремого страхувальника встановлюють на рівні, значно меншому сум очікуваного збитку. Страхування специфічних банківських ризиків, особливо таких, як видача кредитів чи придбання цінних паперів в багатьох країнах світу є не лише поширеним чи загальноприйнятим, а й обов'язковим. Наприклад у США розроблено генеральний поліс банківського страхування (умови якого фактично ідентичні умовам В.В.В.). Однак, як свідчить досвід США, запропоновані види страхового покриття не враховували

процеси комп'ютерної діяльності фінансових інститутів. Зважаючи на це, в Лондоні було розроблено поліс страхування фінансових установ від електронних і комп'ютерних злочинів, що їх здійснили треті особи. Даний поліс застосовує більшість великих американських та європейських страховиків, і він є невід'ємною частиною банківського ризик-менеджменту. В даному напрямку страхування обов'язковими для банків України мають бути:

- 1) страхування комп'ютерних систем банку від несанкціонованого входу, особливо при використанні систем Internet-трейдинг та від комп'ютерних вірусів;
- 2) страхування банку від нелояльності персоналу;
- 3) страхування електронних даних і носіїв;
- 4) страхування засобів електронного зв'язку банку;
- 5) страхування операцій із цінними паперами на електронних носіях.

Залежно від використовуваних видів похідних цінних паперів виділяють такі механізми хеджування фінансових ризиків: хеджування зі застосування форвардних та ф'ючерсних контрактів, опціонів і свопів. Однак, при ухваленні рішення про хеджування є ряд проблем, що не дають змоги мінімізувати чи нейтралізувати банківські інвестиційні ризики цим методом. Це, по-перше, нормативно-правова база у сфері строкової торгівлі. По-друге, необхідна умова здійснення операцій хеджування – активно діючий строковий ринок, котрий створює можливості для проведення фінансових операцій у будь-який час і в будь-яких обсягах. Одним із кроків поліпшення цієї ситуації є перспективи розвитку роботи з опціонами, які є унікальними інструментами, що дають змогу розв'язати проблему відстроченого попиту і знайти резерви для безболісного зниження вартості продукції.

Відтак, у роботі визначено основні методи управління інвестиційними ризиками, запропоновано їхню характеристику з огляду на значимість для банківської установи. Встановлено, що такі методи, як диверсифікація, лімітування, страхування та хеджування, навіть за їхнього комплексного застосування не спроможні виконувати свої функції через нерозвиненість окремих сегментів фінансового ринку: інвестиційного, страхового, строкового.